

שבת בשבתו

פרשת נח תשע"ד
 א' בחשוון 5/10/2013
השנה השלישית

עלון תורני לכבוד שבת קודש

קבלת שבת את האלקים התהלך נח

ישנם הסבורים שתכלית האדם היא בנין המידות הטובות והשלמות שביחסים בין אדם לחבירו, ושלמות זו היא בת השגה גם לאדם שאינו מאמין בה'. ברם היהדות שוללת השקפה זו מכל וכל.

המוסר של חול אינו עמוק, ואינו נכנס בפנימיות הנשמה, ואעפ"י שהאדם נמשך אחריו לטובה, ע"י שמכיר את היורש שבדברי הגיון, אין להדרכה זו תפיסה עומדת בפני ההסתערות של תאוות שונות, כשהן מתעוררות בחזקה, וק"ו שאין ביד מוסר רפוי כזה להדריך את הכללות וכו'.

לא יש עצה אחת כי אם שיהיה מודרך עפ"י המוסר האלוקי. (מוסר הקודש לרב קוק פ"א)

כך פ' המלבי"ם את תשובתו של אברהם לאבימלך, על שלא גילה לו ששרה היא אשתו "כי אמרתי רק אין יראת אלוקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי":

הודיע לו שגם אם נראה איש או עם שהוא פילוסוף גדול, וחקק לו נימוסים ישרים, והרגיל עצמו במידות טובות, והוא עושה משפט וצדקה - הכל לפי עצת שכלו, בכל זאת לא נוכל לבטוח באיש ההוא או העם ההוא, שבעת תסיתהו תאוותו לעשות רע, שתמיד יגבר שכלו על תאוותו. בהיפך, בעת תבער בו אש תאוותו אל אשת חן או הון רעהו באין רואה, אז גם שכלו ילך שולל לרצוח ולנאוף ולעשות כל רע... השכל לבדו ונימוסים שכליים

לא יעמדו בפני זרועות התאוה.

יש שפי' כך את המקרא "לוחות אבן כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים. והלוחות מעשה אלוקים המה".

בלוחות יש חמש דברות שבין אדם למקום, וחמש בין אדם לחבירו, אך כולן מעשה אלוקים המה, ואי אפשר להפריד ביניהן, שהיסוד של כולן הוא הדיבר הראשון "אנכי ה' אלקיך". זהו שנאמר שם "וישלך משה מידו", אך קרינן "מידי". שבתחילה סבור היה משה שכפרו רק בלוחות שבין אדם למקום, כשכפרו בעגל, וע"כ השליך אותן חמש שבידו האחת, אך לאחר מיכן הבין שע"י הכפירה, גם המצוות שבין אדם לחבירו יתבטלו, וע"כ השליך הלוחות משתי ידיו.

וכן נאמר בסוף פ' ויקרא "נפש כי תחטא ומעלה מעל בה'". והתוצאה כתובה מיד - "וכחש בעמיתו בפקדון או בגזל או עשק את עמיתו".

זוהי כוונת הכתובים בתחילת פרשתנו. "נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלוקים התהלך נח". ברם על שאר אנשי דורו נאמר "ותשחת הארץ לפני האלוקים", היינו שכפרו בו, כמ"ש הגמ' (סנהדרין קח). "אמרו מה שד-י כי נעבדנו". והתוצאה - "ותמלא הארץ חמס", והשחית כל בשר את דרכו על הארץ. שכן דרך ארץ בלא אמונה ויראת ה' סופה להבטל.

עמ' 5
 עמ' 10

האם מותר לנהל דיון משפטי באמצעות שיחת וידאו? לאוהבי החידונים, צעירים ומבוגרים - זו הפינה שלכם!

זווית נשית

אבות אכלו בסור

פרשת נח, עם היותה פרשת גבורתו של נח, האיש החסיד של דורו, מתארת לנו באמצעות שני הסיפורים המכוננים שבה, כיצד ילדים עלולים לסבול ממעשי הוריהם. דור המבול, בו חטא דור המבוגרים, והילדים בהכרח שילמו גם הם על כך, וסיפורו העצוב של נח עצמו, שעם שכרותו נאלצו בניו להתמודד, כל אחד בדרכו. אלו רק שתי דוגמאות בהן "אבות אכלו בסור, וְשָׁנֵי בָנֵיהֶם יִתְקַהְיֶה", שכן התנ"ך, כספר חינוך מדרגה ראשונה, לא מסתיר מאתנו את האמת המרה למעשי המבוגרים וההורים יש השפעה מרחיקת לכת על הילדים, ואחריות המבוגרים על כל מעשיהם האישיים נהפכת לעצומה כאשר הם הופכים להורים, ולו רק בגלל ההשלכות של פעולותיהם על ילדיהם.

בשבועות האחרונים, בעיצומה של תקופת החגים, נחשפנו לשני מקרים מזעזעים של רצח ילדים על ידי אחד מהוריהם. נראה כי כאן הגיעה ההשפעה של מעשי ההורים על ילדיהם לקיצוניות בלתי נתפסת. אולם, לא כל מעשה הורי מסתיים באופן קשה כל כך, ואין צורך להגיע כה רחוק כדי להבין את האחריות הגדולה שאנחנו לוקחים על עצמנו כשאנחנו מחליטים להינשא ולהפוך להורים. וגם אם אחת המצוות הראשונות שספר בראשית העניק לנו היא מצוות פרו ורבו, נדמה לי שחלק מעבודת החינוך של כולנו, מוטלת עלינו בדור הזה החובה לדבר ולהתעמק בנושא הקשר בין הורות ואחריות, שאינו כה ברור מאליו.

לא סוד הוא שגם אלינו הגיעה תופעת הגירושים. אם בדורות קודמים איש לא העז להתגרש, וגם בני זוג שגרמו סבל זה לזה ולילדים נאלצו לרוב להישאר יחד, הרי שעכשיו גם אלו וגם אחרים מוצאים עצמם במצבי חיים שהם לא העלו בדמיונם כשבחרו להינשא. גם מי שהפרידה היטיבה עמו, והייתה צריכה לקרות במוקדם או

במאוחר, וגם מי שאולי לא, נמצא במצב מורכב ורגיש ביותר. ובתוך הקלחת הקשה הזאת נמצאים לרוב ילדים, שלא חטאו ולא פשעו, והיחסים הקשים שבין הוריהם הם ממש לא אשמתם, אבל הם לדעתי משלמים את המחיר הכבד ביותר. בכל פעם שלבית הספר שלי מגיע זוג הורים לדווח על פרידה, אנחנו בצוות נושמים עמוק בכאב ומתכוונים לתקופה הקשה. וגם אם תגובות הילדים מגוונות, וחלקם לא חושפים את הקושי, הוא שם והוא עמוק מאוד.

בכל פעם שמגיע אלינו זוג הורים לדווח על פרידה, אנחנו בצוות נושמים עמוק בכאב ומתכוונים לתקופה הקשה

לא רק בגירושים ילדים משלמים את המחיר. גם בנישואים, וגם כשהכול בסדר בזוגיות ההורים, אבל יש קושי פרנסה או בעיות בעבודה, או סתם כך החיים מאתגרים, הילדים הם הראשונים לשלם את המחיר. ובתי הספר, האמינו לי, הם הראי האמיתית של החברה שלנו היום. שם מתרכזים כל קשיי החברה, על פניהם והתנהגותם של הילדים, בדרכי התקשורת שלהם עם חבריהם, באופן בו הם מקבלים את מרותם של המורים, בשיטות בהן הם מתכוונים למבחנים, בחיבורים שהם כותבים, בתדירות הכנת שיעורי הבית שלהם... הכול שקט ונחבא, אבל הכול נמצא שם, כשהם איתנו בבית הספר. זה הראי של החברה, וככה הוא מגלה הכול, גם את הדברים המקסימים שלנו, וגם את הקושי.

אני לא יודעת אם זו רק נחלת הדור הזה, אני מניחה שלא, אבל בין אנשי החינוך בשנים האחרונות קיים שיח שקט האומר שהדברים נעשים מסובכים יותר משנה לשנה, ההתמודדויות מאתגרות יותר. כשאני כאם וכמורה עומדת מול מבחן הדור הזה, אני לא פעם נדהמת מול גודל האחריות שאנחנו לוקחים על עצמנו כשאנחנו מביאים ילדים לעולם, ומקווה ומתפללת לקב"ה שייתן לכולנו לב ושכל טוב לגדל אותם באהבה ובאחריות להם הם ראויים.

חנוך לנער

מציאת חן

חכמים מספרים, שכאשר הקב"ה גזר מבול על העולם, גם נח היה בכלל הגזירה, למרות שהיה איש צדיק תמים, שהרי נאמר: "אמחה את כל האדם אשר על פני האדמה ונח...". ולמה ניצל נח? **כי מצא חן בעיני ה'.** בניגוד לאהבת ה' לאברהם אשר הייתה מושתתת על פעולותיו הטובות, אהבת ה' לנח מושתתת על מציאת חן. נשיאת החן של נח בעיני ה' גרמה כביכול לה' להרהור שני, ולהותיר אותו ואת זרעו לפליטה. כמו כן חטא שכרותו של נח אחרי המבול דומה לחטא אדם בגן עדן, אך בניגוד לו – לא מצאנו שנועש על כך.

התהליך המתואר לעיל מדמה את אחת מבעיות היסוד בקשרי אבות ובנים. כאשר נולד בן, האב מתמלא בתחושת גאווה; יש לי יורש, ממשיך, ותינוק חמוד להלביש עליו את כל החלומות, אפילו את אלו שהאב עצמו כשל ולא הגשים.

בשנותיו הראשונות הילד גדל כשהוא עטוף אהבה, לשמחת כולם.

חן מול חינוך

אם הכול טוב, מה משתבש בדרך? מדוע פעמים רבות כל כך נתקלים יחסי הורים וילדים בקשיים?

חן היא תנועת נפש מאד אישית וסובייקטיבית. "חן מקום על יושביו". זר לא יבין זאת, ולא יראה מאפיין ייחודי באותו יישוב, רק תושביו רואים ומבחינים בכך. כך גם בקשר בין בני זוג – נשיאת החן מעוררת רגשות עזים כלפי בן/בת הזוג, המלווים בתחושות עומק של אדנות אפוטרופסית.

מסיבה זו מופיעה פעמים רבות המילה **חן** בסמיכות לפועל **מצא**. מציאה באה בהיסח הדעת, וכך גם החן, דרכו להתעורר כאשר הזולת לא מתערב ומאלץ אותנו להיות מודעים לעובדות אשר לא בהכרח נוחות לנו. הדעת עיקרה התקשרות לזולת, בעוד החן מעורר את הרגשות הטבעיים באדם עצמו.

בגיל צעיר, תחושת הביטחון ניוזנה מן החן, גם הבן מרגיש בנח עם הציור שלו כ"כרעא דאבוה", רגל של

האבא. אך ככל שהוא מתבגר, דווקא המקום המשובץ, הטבעי והברור יוצר התנגדות. החיבוקים והנשיקות פוחתים עם הגיל, מכיוון שהתינוק, השואב מההורים הופך לנער, המתנער מן המוסכמות.

בשלב זה, הורים רבים חווים אובדן, ומנסים בכוח לחזור לימים עברו, וכאשר הם לא מוצאים מענה לחיבוק, הם מנסים להפגין עוד ועוד רגשות חיבה, ולפעמים אפילו לשחד את הילדים.

אצלנו ההורים, לכל ילד תמיד יישאר החן המיוחד שלו, אך ככל שהוא מתבגר אי אפשר להשתית את התקשורת על החן בלבד, בלי דעת ובלו כבוד. לעיתים החיבוק עצמו משמש כעין תיבה המסתירה מעיני הנער את מבול הרגשות השוטף אותנו. במקרים קיצוניים יותר יכול החיבוק או המגע להגיע כניסוי שאותו עורך ההורה לעצמו בו הוא בודק את מידת האהבה שנותרה בו לבנו ומה עוצמתה.

למעשה

א. מים רבים לא יכבו את האהבה – רוב הצעירים, גם אלו העוברים טלטלה בשנות ההתבגרות, חוזרים הביתה. גם בזמנים הקשים חשוב לא לפקפק בקשר הטבעי גם אם נראה שהילד מתרחק מאיתנו. דדאי אל תיכפו עליו, הוא עוד ישוב ויביע את חיבתו בעתיד.

ב. יש להכיר בכך שעברנו שלב. זה כבר אינו התינוק החמוד שמתרצה בקלות, אלא נער בוגר המגבש את אישיותו הייחודית, לעיתים תוך כדי בעיטה במוסכמות. מאידך, לרוב – המתבגר לא מגובש דיו, והוא זקוק להנחיה של ההורים. הוא יוצר מרחק כדי לפתח **עצמאות**, ולא על מנת לבצע ניתוק. ממילא חשוב שכל הורה ימצא את הגשר המתאים לעולם הפנימי של ילדיו, ולהיות שותף פעיל בבניין האישיות.

בסוף, גם אם הילד לא ייצא כפי שחשבנו, סביר שנגלה שהוא יצא כמו שרצינו.

לתגובות והארות:
eyfy156@gmail.com

משפחת ישראלי

חצי נועם

נעמה מספרת:

מזל טוב! נועם בן דודנו מגיע למצווה. ההזמנה המהודרת הגיעה היום לתיבת הדואר שלנו, והודיעה על המסיבה שתתקיים בעוד כשבועיים. נועם ומשפחתו גרים הרחק בצפון הארץ, ואנחנו בקרית אשלים שבדרום, וכך קורה שלצערנו

אנו פוגשים אותם רק לעיתים רחוקות, והנה כמה טוב שנוכל לפגוש אותם ואת כל המשפחה, ועוד באירוע משמח שכזה...

ביום האירוע התארגנו, התלבשו במיטב בגדינו, ולאחר נסיעה ארוכה הגענו לאולם שבו מתקיים אירוע בר המצווה.

חיפשתי בעיניי את חתן בר המצווה, נועם, אך לא מצאתי אותו. התפלאתי על זה כי לנועם יש תמיד נוכחות בולטת בכל מקום שהוא נמצא. נועם הוא נער "מלא" מאוד, וקשה שלא להבחין בו. רק לאחר חיפוש שני ושלישי קלטתי שהנער הרזה שמתחבב בין האורחים, וכולם לוחצים את ידו לברכה, הוא לא אחר מאשר נועם. אך מה קרה לו? לא יפה לשאול, אבל להיכן נעלמו המשמנים שעטפו אותו תמיד בנדיבות רבה?

בשלב מסוים היה שקט קצת מסביב, ומצאתי את ההזדמנות לברך את נועם, ואגב כך לשבח אותו על מראהו החדש. לא התאפקתי ושאלתי אותו: "מה קרה לך, נועם? איך הצלחת לרזות כל כך?"

נועם שמח על ההתעניינות, והתחיל לספר:

"הכל התחיל לפני בערך שנה. השתתפתי במסיבת 'על האש', ונהניתי מכל רגע. השפע היה גדול, והכל היה טעים. אני לא יודע כמה אכלו האחרים, אבל יש לי הרגשה שאני בהחלט זכיתי במקום הראשון ב'מי יכול לאכול הכי הרבה, בהכי מעט זמן'... מרוב זלילה, התחילו לי כאבי בטן בלילה, והתפתלתי מכאבים במשך שעות. באותו לילה ארוך הבנתי שכאבי הבטן שלי יחלפו, אבל הבעיה האמתית שלי היא, שהאוכל המיותר שאכלתי במסיבה, מצטרף כעת אל המוני הקילוגרמים העודפים שלי..."

אני זוכר איך באותו לילה קיבלתי החלטה, שאתחיל מעתה לשנות את הרגלי האכילה שלי. אמנם התלבטתי מאוד בשאלה, איך אני אעשה את זה, הרי גם ההורים שלי, ובעצם כל המשפחה, אוהבים לאכול הרבה. והם אוהבים במיוחד לאכול מאכלים מטוגנים, או מתוקים.

אמנם הם יודעים שזה לא בריא, והם אפילו ניסו בעבר לעשות בערך מיליון דיאטות, אבל בסופו של דבר, הם כבר מזמן התייאשו. הבנתי, שאני אצטרך לעשות דיאטה כשכל בני המשפחה ימשיכו לאכול סביבי את האוכל שאני אוהב. לכן זה לא הולך להיות קל. אך אז נזכרתי באברהם אבינו שעמד בעשרה ניסיונות והבנתי שזה יהיה הניסיון שלי.

כשהתעוררתי בבוקר, פתחתי את המקרר, אך כצפוי שום דבר בריא לא נפל משם. ניגשתי לאמא שלי ואמרתי לה שאני רוצה לרזות, ולהיפטר מהקילוגרמים המיותרים שעוטפים אותי תמיד. אמא שלי לא הבינה מה קרה לי. היא טענה שאני נראה נהדר, ושיש לי את כל החיים בשביל דיאטות. אך אני התקשתי, והיא הבינה שאני ממש רציני. לכן החלטנו שבשלב ראשון נצא אל הסופרמרקט ונמלא את הבית בפירות ובירקות. ובאמת בארוחת הערב כולנו אכלנו ירקות ופירות – אבל גם את המאכלים שאנחנו רגילים לאכול.

למחרת אמא שלי התקשרה לחברה שלה שעוסקת בתזונה וקבעה לי פגישה. כעבור כמה ימים, הרכבנו ביחד תפריט שמתאים במיוחד עבורי. היא הציעה לי להתמקד במאכלים שאני אוהב, אבל להקפיד על כמויות נכונות, ועל תוספת של מאכלים בריאים יותר אל התפריט. בנוסף, באותו שבוע נרשמתי לחוג התעמלות.

לא עבר זמן רב, והתוצאות התחילו להיראות במראה. נהניתי מכך שירדתי במשקל, וכך התעודדתי להתמיד עם התפריט החדש.

היום אני יכול לספר לך בתרועת ניצחון שעמדתי במשימה שהצבתי לעצמי מעל ומעבר למצופה. אני חושב שזה היה לא רק הישג בריאותי, אלא גם שיעור טוב בלקיחת אחריות על עצמי, והתמודדות עם ניסיונות."

אבא של נועם בא לקרוא לו, ונועם מיהר אל 'שולחן הכבוד' של בר המצווה. אני נותרתי מהורהרת. אולי כדאי גם לי לנסות? האם גם אני אוכל לעמוד בדיאטה כזאת? אם אפילו נועם הצליח, אז כנראה זה בהחלט אפשרי..."

(נכתב על פי סיפור שכתבה הנטרופית שרה בר אשר, מייסדת וראש בית הספר "בריאה" במכללת "אורות ישראל", קמפוס אלקנה)

סיפורי משפחת ישראל מבוססים על תופעות וסיפורים אמיתיים לתגובות והצעות לסיפורים:
yikhat@gmail.com

משו"ת בארץ

דיון משפטי בשיחת וידאו

שאלה: ישנם בתי דין שדנים דין תורה, בדיני ממונות, באמצעות שיחת וועידה של הצדדים והדיין, או בשיחת וידאו. האם מותר לעשות כך, והאם דין כזה תקף אפילו בדיעבד?

תשובה:

מקור הדין

מצינו שלושה מקורות האוסרים לדיין לשמוע דברי בעל עד שיבוא חברו: בגמרא (סנהדרין ז,ב) לומד רבי חנינא מהפסוק "שמוע בין אחיכם" כי "אזהרה לדיין שלא ישמע דברי בעל דין עד שיבוא בעל

דין חברו". במסכת שבועות (לא,א) נלמדת אותה חובה מפסוק אחר "מדבר שקר תרחק". דין נוסף שנלמד מאותו הפסוק הוא שהאיסור חל גם על בעל הדין. במכילתא דר"י (כספא, כ) מופיע הדין בניסוח שונה מעט ומפסוקים אחרים: "לא תשא שמע שוא" ... דבר אחר, הרי זה אזהרה לדיין שלא ישמע מבעל דין, עד שיהא בעל דינו עמו, שנאמר 'עד האלוהים יבא דבר שניהם', דבר אחר, הרי זה אזהרה לבעל דין, שלא ישמע דבריו לדיין עד שיהא בעל דינו עמו, שנאמר 'ועמדו שני האנשים'". יש לשים לב כי בשני המקורות מהגמרא הגדרת הדין היא: "עד שיבוא בעל דין חברו". ואילו במכילתא הגדרת הדין היא: עד שיהא בעל דין עמו".

הרמב"ם שלב בין המקורות השונים ופסק בהלכות סנהדרין (כא,ז): "אסור לדיין לשמוע דברי אחד מבעלי דיניו **קודם שיבוא חברו** או **שלא בפני חברו**, ואפילו דבר אחד אסור... וכל השומע מאחד עובר בלא תעשה שנאמר 'לא תשא שמע שוא' ... וכן בעל דין מוזהר שלא ישמע דבריו לדיין קודם שיבוא בעל דין חברו, וגם על זה וכיוצא בו נאמר 'מדבר שקר תרחק'".

מן הגמרא בסנהדרין למד הרמב"ם על מצוות עשה שמוטלת על הדיין, מהגמרא בשבועות על מצוות בעל הדין ומהמכילתא למד שיש בכך גם לאו. יוצא שהרמב"ם הבין ש"לא תשא" הוא הדין שחל על הדיין ו"מדבר שקר תרחק" על בעל הדין.

טעם הדין

רש"י (בסנהדרין) מבאר: "שמוע בין אחיכם" – כשיהו שניהם יחד שמעו דבריהם, ולא תשמעו דברי זה בלא זה, שמסדר דברי שקר כדברי אמת, לפי שאין מכחישו, ומכיון שלב הדיין נוטה לו לזכות, שוב אין לבו מהפך בזכות השני כל כך. 'שמע' – דברך בין אחיכם, כשתהיו שניכם יחד משמע". מרש"י משמע שזו גזה"כ ויסוד הדין הוא **יכולת ההכחשה** של בעלי הדין זה את זה, באופן מידי, על מנת שלב הדיין לא יטה (ולכן רש"י מתמקד באיסור

"קודם שיבוא חברו"). בפירוש למסכת שבועות רש"י מוסיף את עניין ה**בושה** שבין בעלי הדין

כאחד המנגנונים שמרחיקים את השקר: "שהמטעים דבריו שלא בפני בעל דינו אינו בוש מדברי שקר". גם הבית יוסף (חור"מ ז,ה) מסביר מדוע הרמב"ם כתב איסור גם **קודם שיבוא** בעל הדין השני וגם הדגיש "או **שלא**

בפני" – לא מספיק שנמנע את ההטייה של הדיין כלפי שקריו של הראשון, יש לחשוש שגם בהמשך: "דכל שמשמיע דבריו שלא

בפני בעל דינו אינו בוש מדברי שקר". כלומר, שלאדם קל יותר לשקר שלא בפני מי שיוודע את האמת, כלומר שלא בפני בעל דינו. הסבר זה דומה למה שכתב הרמב"ם עצמו בספר המצוות (ל"ת, רפא): "שברוב אמנם יהיו דברי הבעל דין שלא בפני בעל דינו שוא, והזהיר השופט משמוע אותם הדברים כדי שלא תכנס לנפשו צורה אין יושר לה ולא אמיתות".

שיחת ועידה או שיחת וידאו

לכאורה בשיחת ועידה בטלפון ישנה את **יכולת ההכחשה** והמחאה של בעל הדין כנגד שקרים, ואם כך היה מקום להתיר לפי רש"י בסנהדרין (שהרי אין כאן הטיה כלפי הראשון). אולם, על פי עניין ה**בושה**, המופיע ברש"י בשבועות ובבית יוסף, ברור שבשיחת וועידה, ואפילו בשיחת וידאו, אין את אותה מידה של בושה משקר שיש לאדם שמשקר בפני מי שיוודע את האמת. בנוסף, לפי הרמב"ם בספר המצוות ישנו חשש של שקר בכל מקרה של אי הימצאות של שני בעלי הדין.

האם יכולים בעלי הדין להסכים לדין כזה?

ברמ"א (ז,ה) מובא בשם תשובות מהרי"ל שאם דיין עבר על הדין ושמע דברי בעל דין ללא חברו, ואח"כ נתרצה השני לדון בפניו מותר לעשות כן. ברם, דינו של הרמ"א מתייחס למקרה שבו אחרי הריצוי יש דין של שני הצדדים ביחד. כלומר, אפשר למחול על סדר ההישמעות (כטעמו של רש"י בסנהדרין) אולם במקרה של שיחת ועידה, נותרת הבעיה השנייה של היעדר בושה לשקר. בפתחי תשובה (ז,ה) ישנו דיון האם הדין של שמיעת שני הצדדים הוא מדאורייתא והאם הוא פוסל את הדין בדיעבד. מכיוון שכאן מדובר על חשש מפני שקר נלענ"ד שאם הדין לא נעשה בפני שניהם ממש אין תוקף לדין כדין.

הרב רא"ם הכהן:
Reem.hacohen@gmail.com

מייסודה של **הסתדרות הפועל המזרחי בא"י**. יוצא לאור ע"י **מכון "צומת"**.

"שבת בשבתו" באינטרנט: zomet.org.il, למנוי באנגלית בדוא"ל נא לפנות ל: dan@zomet.org

עריכה: **מכון "צומת"** אלון שבות, גוש עציון 90433, טל' 02-9931442, פקס' 02-9931889

www.zomet.org.il zomet@netvision.net.il הוצאת העלון ניתמכת ע"י משרד החינוך והתרבות

הפצה ולמודעות מסחריות: גל אורן BSD

הבונים 11 רמת גן 51462, טל' 03-6133555, פקס' 03-6133699, דוא"ל dotan@go-bsd.co.il, הפצה: מקור ראשון 052-8908518 יוסי

תקופת הגאונים

מדי שבת אחרי קריאת התורה, אנו מבקשים 'קום פורקן מן שמאי' – יבוא ישע מן השמים 'למרנן ורבנן חבורתא קדישתא, די בארעה דישראל ודי בבבל, לרישי כלה, ולרישי גלותא, ולרישי מתיבתא, ולדיני די בבא, לכל תלמידהון'. תפילה זו שחבורה כנראה בתקופת הגאונים, מזכירה את חבורות קודש של תלמידי חכמים בארץ ישראל ובבבל. ראשי כלה, ראשי גלויות, ראשי ישיבות ודיינים בשער. מן התלמוד הכרנו את התפקידים והמשרות המוזכרים בתפילה: ראש הגולה, ראשי ישיבות וראשי כלה. לכאורה, דבר לא השתנה מתקופת התלמוד ועד לתקופת הגאונים. המסגרת החיצונית נשארה, הגאונים אכן חשו שהם הממשיכים הישירים של האמוראים והסבוראים.

ביטוי לתחושה זו, בא במדרש תנחומא לפרשת נח:

...ואף הקדוש ברוך הוא כרת ברית עם ישראל, שלא תשתכח תורה שבעל פה מפיהם ומפי זרעם עד סוף כל הדורות... ולפיכך קבע הקדוש ברוך הוא שתי ישיבות לישראל, שיהיו הוגין בתורה יומם ולילה. ומתקבצין שתי פעמים בשנה, באדר ובאלול מכל המקומות ונושאים ונותנים במלחמתה של תורה, עד שמעמידים דבר על בוריו והלכה לאמתתה. ומביאין ראייה מן המקרא ומן המשנה ומן התלמוד, כדי שלא יכשלו ישראל בדברי תורה... ואותן שתי ישיבות, לא ראו שבי ולא שמד ולא שלל, ולא שלט בהן לא יון ולא אדום... ומשם עולין לירושלים.

מנחילי התלמוד

כדי להבין את תקופת הגאונים עלינו לחזור לחתימת התלמוד. רב שריא גאון (ד'תרס"ו-ד'תשס"ו 1006-906) באיגרתו המפורסמת מספר: 'ונהג רב אשי (ד' קי"ב-ד'קפ"ז 427-352) ראש מתיביה קרוב לשיתין שני' רב אשי כיהן כראש הישיבה קרוב לששים שנה. 'והיינו דאמרין ב'מי שמת' (מסכת בבא בתרא קנ"ב), 'המהדורא קמא דרב אשי ומהדורא בתרא דרב אשי'. דהכין תקינו רבנן לתנויי בכל שתא ושתא תרתין מסכיינתא, הן חסר והן יתר, דהדר תלמודא כוליה בתלתין שנין' בכל שנה נלמדו שתי מסכתות, כך שבמשך שלושים שנה ערך רב אשי את המהדורה הראשונה של התלמוד, ובשלושים השנים הבאות ערך את המהדורה השנייה. עבודת העריכה של רב אשי הייתה סיכום של התלמוד, אבל בדורות הבאים המשיכו החכמים לשכללו. זה היה תפקידם של הסבוראים שחתמו את התלמוד.

הגאונים לא עסקו עוד בעריכת התלמוד אלא

בלימודו ובהנחלתו לעם ישראל כמקור המרכזי של התורה שבעל פה. וכפי שכתב הרמב"ם בהקדמתו למשנה תורה: "אבל כל הדברים שבתלמוד למשנה כל בית ישראל ללכת בהם. וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה, לנהוג בכל המנהגות שנהגו חכמים שבתלמוד ולגזור גזירותיהם וללכת בתקנתם. הואיל וכל אותן הדברים שבתלמוד הסכימו עליהם כל ישראל". לעומת זאת הגאונים: "כל החכמים שעמדו אחר חיבור התלמוד ובנו בו, ויצא להם שם בחכמתם הם הנקראים גאונים ... ושאלות רבות שואלין אנשי כל עיר ועיר לכל גאון שיהיה בימיהם לפרש להם דברים קשים שבתלמוד והם משיבים להם כפי חכמתם. ואתון השואלים מקבצין התשובות ועושיין מהם ספרים להבין מהם. גם חיברו הגאונים שבכל דור דור חיבורין לבאר התלמוד..."

תקופה עמומה

הרב פרופ' שרגא אברמסון (תרע"ו-תשנ"ו 1915-1996) כותב בהקדמתו לספרו 'במרכזים ובתפוצות בתקופת הגאונים': "תקופת הגאונים שהייתה ידועה בעיקר על ידי 'איגרת רב שריא גאון' ו'ספור רב נתן הבבלי' ועל ידי תשובות הגאונים בקבצים רבים ובמובאות בספרות הראשונים – עמומה הייתה בתולדותיה המפורסות. וידועותינו על גאונים רבים לא הגיעו אלא לכדי תשובותיהם בהלכה. ואין צריך לומר שעל מצבן הפנימי של הישיבות וכל שכן על קשריהן עם התפוצות כמעט שלא ידענו ולא כלום. רק עם התגלות הגניזה הגיעו אלינו שפעי שפעים של תעודות שהורו לנו דרך בהבנת חיי החכמים. ונמצינו למדים על גדולתם של יחידים שהעלו את הישיבות ממצבן הירוד, בתקופות מסוימות, למרכזי תורה והוראה לכל ישראל".

אחד מפותחי השערים להבנת תקופת הגאונים היה הרב פרופ' שמחה אסף (תרמ"ט-תשי"ד 1889-1953). שלמד בישיבות סלוצק וטלז, והוסמך לרבנות על ידי רבי אליעזר רבינוביץ ממינסק. כיהן כראש ה'ישיבה' באודסה. למד באופן עצמאי היסטוריה ומשפטים. (כיהן כשופט בבית המשפט העליון). כשנפתחה האוניברסיטה העברית הוזמן להרצות בה על ספרות הגאונים. הרצאותיו סוכמו על ידי תלמידו פרופ' מרדכי מרגליות בספר 'תקופת הגאונים וספרותה'.

לתגובות:

Yoseph156@gmail.com

בין קודש לחול

ללא מורא

את ניסיונו הראשון בהוראה רכש הרב עמיטל בין כותלי ה'מדרשייה'. פעם שאל אותו אחד התלמידים על הויכוח שהעסיק אז את עולם ביקורת התנ"ך: האם יש ספר ישעיהו אחד או שנים. 'איני יודע', ענה לו הרב.

הרב יוגל, ראש המדרשייה, הקשיב לשיחה מאחורי הדלת, והתרעם. 'כיצד אתה אומר שאינך יודע את התשובה?', נזף בו מאוחר יותר. כל בחור ישיבה אמור לשלול בתוקף כל פקפוק באחידות אחד מספרי הנביאים!

הרב עמיטל לא נבהל. 'השמנדיק הזה', אמר, 'לא באמת מוטרד משלמותו של ספר ישעיהו. הוא בסך הכל מחפש תירוץ להפסיק להניח תפילין. בתשובה שלי הראיתי לו שאיני, על אף שאיני יודע להשיב על כל שאלה, בכל זאת ממשיך להניח תפילין...' (על בסיס 'באמונתו', 113)

במחלוקת בין הרב יוגל לרב עמיטל אין צודק ואין טועה. שתי הגישות לגיטימיות. גישה אחת מקימה חומה סביב עולם האמונה ומונעת כל פקפוק וקושיה. בדרך זו, המקובלת מאוד בעולם החרדי, הולכים מספר מחזירים בתשובה המחזיקים בכיס האחורי של המכנסיים תשובה לכל שאלה.

גישתו של הרב עמיטל שונה. אמונתו של הרב עמיטל ששרדה וזוקקה במבחן הנורא מכל, מבחן השואה, לא פחדה משאלות וקושיות. האמונה של הרב עמיטל בבורא העולם ובתורתו, איתנה וחזקה, ואינה מתרגשת משאלות וקושיות.

מה יעשה מדען המגלה לפתע שהאור הוא גם חלקיק וגם גל? סתירה נוראית! כיצד אור יכול להיות גם גל וגם חלקיק! זה לא ייתכן! האם בשל זאת יחדל המדען להכיר באור? האם בגלל הקושיות הללו יטען המדען שאין דבר כזה 'אור'?

כפי שהמדען, על אף קושיות המחץ, אינו מפקפק בקיומו של האור, כך לא חדל מו"ר להאמין בבורא העולם ובתורתו על אף קושיות קשות הרבה פחות.

תורת משה שהחזיקה מעמד באלפי קהילות שונות ברחבי העולם. תורת משה, שכיום רוב העולם, גם הנוצרי וגם המוסלמי, מאמין שניתנה לנו מסיני. תורת משה, שבמשך אלפי שנים כשכל התורות האחרות השתנו, החליפו צבעים ונעלמו, נשארה יציבה ואיתנה. תורה כזו לא צריכה לעמוד דום כל אימת שחוקר שאפתן מהאקדמיה חושב שגילה קושיה חדשה.

בשואת אירופה הנוראית למד הרב עמיטל על בשרו שלא ניתן לענות על כל קושיה. אנו בני

תמותה זמניים ומוגבלים מול חוכמתו הנצחית והענקית של הבורא. באיזו זכות אנחנו מבקשים תשובה לכל קושיה? מותר לחיות עם קושיות לא פתורות. וידום יהודה.

את הספר החדש ופרוץ הדרך של ידידי הרב בזק, 'עד היום הזה', הקדיש המחבר לזכרו של הרב עמיטל, 'שלימדנו לתור אחר האמת בעבודת ה', ביראה באהבה ובענווה'. הספר, שמתמודד באופן שיטתי ויסודי

עם כלל הטענות והשאלות של עולם המחקר כלפי תורתנו הקדושה, נבנה על התשתית האמונית שהניח הרב עמיטל.

הרב עמיטל שיחרר אותנו מההיסטריה והלחץ שמלווים יהודי מאמין בזמן שהוא מתמודד עם טענות מבקרי המקרא. גישתו של הרב יוגל מעמידה אותנו מול מבקרי המקרא כשאקדח מוצמד לרקתנו. עלינו לענות על כל טענה, אחרת אנחנו בצרות.

הרב עמיטל מאפשר לדון בנחת וברוגע בטענות המבקרים. גם אם הם צודקים, בסך הכל יש כאן קושיה מעניינת. הא ותו לא. הרב בזק יכול להרשות לעצמו להביא בספרו, ללא השמטות או חשש, את הטענות הקשות ביותר של עולם ביקורת המקרא כלפי תורת האמת שלנו, ולדון בהן בצורה יסודית ועניינית.

הדבר המדהים הוא שדווקא הדיון קר הרוח של הרב בזק מנטרל את מכלול הטענות של מבקרי המקרא. דווקא העובדה שהטענות שלהם אינן מאיימות, מאפשרת לנו לתת להן מענה מלא...

כפי שלא מומלץ לבני זוג להרבות בשיחות על הקשר ביניהם, אלא להעמיק את הקשר, כך גם כאן עדיף, לדעתי, להשקיע את הזמן בלימוד התורה עצמה, ולא בטענות ובקושיות עליה.

עם זאת, עבור שני ציבורים הספר הינו בשורה דרמטית. ציבור אחד הוא ציבור המחנכים והמורים לתנ"ך. כל מלמד תורה חייב להכיר את הטענות וההתמודדויות השונות המובאות בצורה מרשימה ומסודרת בספר.

הציבור השני הוא ציבור המתעניין בשאלות ובקושיות הללו, הן מפני שהדברים מעניינים אותו והן מפני שנחשף אליהן בכל מיני הזדמנויות. עבור שני הציבורים הללו הספר הוא ספר חובה בכל מובן שהוא.

לתגובות, הערות והארות:
benkodesh@gmail.com

קצר ולשולחן

ה"מבול" השני

בהר גריזים.

הכותי שבמדרש טוען, שה"מבול" האשורי, שהכחיד ובוכל את רוב האומות, לא פגע בשומרונים. העגלון טוען לעומתו שאשור כבשו את כל העולם העתיק. "הנה ה' מעלה עליהם את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור" (ישעיה ח, ז). (ואגב, אחרי המבול האשורי צמחה הממלכה הבבלית, כשם שאחרי מבול נח צמח מגדל בבל).

תיבת נח שבמבול האשורי הייתה ירושלים הנצורה. היא ניצלה בזכות איש צדיק תמים בדורותיו – חזקיהו המלך. ה' "לא עשה אלא לנסותו" – להפכו לנס, דגל.

"מעשה ברבי יונתן שהיה מהלך אצל הר גריזים. אמר אותו כותי לרבי יונתן 'הדין טורא קדיש (=זה הר קדוש) שלא לקה במי המבול'. אמר לו רבי יונתן 'אם כן היה לו להקב"ה לומר לנח לעלות לשם [להר] ולא לעשות תיבה'. אמר לו 'לא עשה אלא לנסותו'. אמר לו אותו הבהם (=עגלון) 'אין ההר הזה תחת השמים? כתיב 'ויכסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים'" (מדרש רבה דברים ג, ג- מדולג).

ייתכן שהמדרש מדבר על "מבול" אחר:

הכותים/שומרונים הם תושבי כות שהוגלו לשומרון ע"י סנחריב (מל"ב, יז). אולם לפי תפיסתם (עד היום), הם יהודים מקוריים שישבו מאז ומעולם

החידה השבועית

פרשת נח

תחילת קיומי הוא מערב שבת
אך בי היטב אסור להביט
אני כסימן עשויה לתזכורת להיראות
והצדיק משמש לי תחליף נאות.

לצפייה בסרט התדמית של "החידון והחוויה"
www.tinyurl.com-hidon

לתגובות: info@hidonim.com

מדור זה מיועד לכל חובבי החידות והשעשועים למיניהם, ובייחוד לאוהבים לעסוק בפרשת השבוע מהיבטים שונים. במדור תופיע מידי שבוע חידה, הקשורה לפרשת השבוע בהקשר כל שהוא.

חלק מהחידות יעסוק בפרשת השבוע בלבד, חלק מהחידות יעסוק בביטוי או רעיון שיופיע במקום / מקומות נוספים בתנ"ך מלבד פרשת השבוע הנוכחית, ולפתרון חלק מהן ידרש גם ידע כללי נוסף.

החל מהשבוע הבא, לצד החידה החדשה, יפורסם פתרונה המלא של החידה הקודמת.

אבסורד לטעון שהם
בחזקת מקיימים
מצוות בני נח וגדורים
בנימוסין

בהן הקב"ה בתורה"

(כלשון הרמב"ם לעיל), מ"מ מכיון שהם "גדורים בדרכי הדתות" (מוסלמים וחלק מן הנוצרים) ושבע המצוות טבועות באמונתם הדתית, הריהם כגוי תושב' דה-פקטו; לפיכך, יש מקום לצדד בחובה הלכתית לדאוג לצרכי הנכרים במחיצתנו ("להחיותם") בדומה להתנהלות כלפי אחינו בני ישראל. מצטטים גם את תשובת הרא"ה קוק (משפט כהן סא) להתיר מכירת קרקע בשמיטה "לגר תושב" נכרי המשייך ל"אומה שלימה המתנהגת בנימוסין". ואכן ב'היתר המכירה' מחזירים אחרי כזה המקיים ז' מצוות בני נח מתוך אמונה, ויש כאלה.

העם הפלשתיני מבעט במצוות בני נח

העלאת טיעון מנומס זה ביחס "לבני עמים אחרים החיים במדינת ישראל" הינו טעות הלכתית רבת במציאות ימינו. הדיון איננו האם מותר להשכיר דירה בצפת לכתב תקשורת הולנדי, או לערוך עיסקא עם בן הלאום הצרפתי. הדיון הרלבנטי הוא כלפי הפלסטינים המתגוררים בתוכנו, ולגביהם זה אבסורד לטעון שהם בחזקת מקיימי מצוות בני נח וגדורים בדרכי הדתות". ניתן למצוא יחידי סגולה בתוכם הנאמנים למדינת ישראל ו"מצווה להחיותם", אך כל השאר הם עויינים. ההכללה מוצדקת שהרי הדיון ההלכתי הוא על "אומה שלימה המתנהגת בנימוסין". רובם ככולם סלחני טירור ושפיכות דמים, רובם תומכי אלימות רצחנית, מיעוטם שותפים לה, וכל-כולם עוברים על המצווה השביעית, מצוות דינים: "וכיצד מצויון הן על הדינין? חייבין להושיב דינין ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצוות אלו, ולהזהיר את העם" (ט, ז).

מכיון שהעם הפלסטיני במוצהר איננו מעמיד דיניים לדון בשפטים את מבצעי הפיגועים ושופכי הדמים, יש בחוות הדעת ההלכתיות ה'הומניטריות' סילוף הלכתי רבתי. הכנסת הפלשתינים לקטיגוריות "גדורים בדרכי הדתות", וציוד בחיוב הלכתי לדאוג לפרנסתם כגרי תושב' ("להחיותם") ואף להשכיר להם "שדות ובתים" – אין לך גיחוך הלכתי גדול מזה. אכן, אין מנוס מדאגה אזרחית לצרכיהם מכח החוק ומניעת 'איבה' – אך אל נא יעקמו עלינו את הכתובים ואת ההלכה.

(נכתב במוצ"ש בראשית)

בגליון הקודם שכחנו להיפיר מר' אבישי אלבום אשר ריוה את צמאוננו במדור 'עלי ספר' אחת לשבועיים. קבלנו בצער את בקשתו לפרוש לאחר 'שמיצה את עצמו'.

נקודת מבט

האם הפלשתינים הם בני נח?

על ששה דברים נצטווה אדם הראשון:
על ע"ז ועל ברכת (=קללת) השם ועל שפיכות דמים
ועל גילוי עריות ועל הגזל ועל הדינים...
הוסיף לנח אבר מן החי (רמב"ם מלכים ט, א)

חובה או התנדבות

הפעם נעסוק בסוגיא הלכתית בעלת משמעות לאומית, ואפילו בינלאומית. כוונתי לסוגיית 'בני נח'. הרמב"ם (ולא בשו"ע) ניסח פרטי הלכות אוניברסליות אלו. בפתוח ציטטנו מדבריו את רשימת השבע'. לא הכל יודעים את פסקו הדרמטי (ח, י) "ציוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח, וכל מי שלא יקבל יהרג". אכן בהלכה שקדמה (ח, ט) מופיע תנאי 'ממתן': "עכו"ם שלא קיבל מצוות שנצטוו בני נח הורגין אותו אם ישנו תחת ידינו". סימנת ז' מבטלת למעשה את צו הכפייה שהרי אין די ישראל תקיפה להלחם בכל העולם (ראו עמוד-הימיני סי' טז, לר"ש ישראלי זצ"ל, אריכות דברים בנושא).

ממשיך הרמב"ם ומעיר הערה נכבדה (ח, י-א): "המקבל אותם הוא הנקרא גר תושב... והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שציוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח נצטוו בהן, אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב". הרי אומר: יש שתי דרגות ב'בני נח'; (א) כל באי עולם המצווים בהן כצו טבעי-מוסרי. (ב) המקבל אותן מכח אמונה בתורת משה (ב'בייבל') מתעלה לדרגת 'גר תושב'. דא עקא, נפסק ברמב"ם (דוקא לא בהל' מלכים!) באיסור ב' יד, ח; ובשבת כ"ד, א) "אין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג", ולא בימינו.

ונמשיך בלימודנו: מאי נפקא-מינה אם בן נח מקיים מצוותיו במדרגה (א), או כגר תושב במדרגה (ב)? התשובה בהלכה נוספת ברמב"ם (י, ב): "והגין עם גרי תושב בדרך ארץ וגמילות חסדים כישיראל, שהרי אנו מצווין להחיותו", כלומר עלינו לדאוג לצרכיהם ולרווחתם.

האם הפלשתינים גרי תושב?

ומכאן לאקטואליה; דיונים רבים בדורנו הוקדשו לשאלת היחס לנכרי במדינה יהודית. בכרך האחרון (לג) של 'תחומין' פרסמנו 2 מאמרים בקשר לאי'העדת יהודים בעסקאות ובהשכרת בתים וכד' (בכרכים קודמים פורסמו מאמרים נוספים בנדון). בימים אלו פרסם ארגון רבני 'בית הלל' חוות-דעת הלכתית ורעיונית אודות "היחס לעמים אחרים החיים במדינת ישראל". והנה, כל בעלי ההלכה יודעים לצטט מדברי ראשונים ואחרונים לפיהם קיימת דרגת ביניים; גם אם אין מקבלים גר תושב בימינו, וגם אם נכרים אינם מתייצבים להצהיר על קבלתם "מפני שציוה

- מנורת 3W LED חדישה • מפיקה אור עוצמתי לשנים רבות
- צריכת חשמל אפסית • מתקפל ונייד (כ- 500 גרם)
- חזק וגמיש - גוף המנורה ממתכת
- בטיחותי - ללא חלקי זכוכית • המנורה ניתנת לתליה על הקיר
- מתאים למתח החשמל בכל העולם

חדשני!
אורלי
מנורה לשבת

רק 92X3 ש"ח
סח"כ 276 ש"ח כולל דמי משלוח

להזמנות חייגו למכון צומת: 02-993-2111 לרכישה דרך האתר: www.zomet.org.il